

SEMINARSKI RAD

Opšte napomene

~~Zadatak rada je da uputi studente u analitičko mišljenje u okvirima teorije urbanizma i da razvije osećaj za relevantnost istorijskih iskustava za rešavanje savremenih urbanih problema. Svrha rada je uočavanje problema u proizvodnji i funkcionisanju gradova i urbanih prostora i uspostavljanju kontinuiteta sa idejama, teorijskim razmatranjima i praktičnim realizacijama u razvoju urbanizma od 19.veka do danas. Naglasak je na javnoj intervenciji, tj. na analizi mehanizama omogućavanja ili ograničavanja konkretnog delovanja aktera u određenim istorijskim periodima i situacijama pod uticajem društveno ekonomskih, kulturnih i političkih, kao i tehnoloških faktora.~~

1. Izbor osnovne teme istraživanja i istraživačkog pitanja

Izabрати osnovnu **oblast istraživanja** kao npr. održivost, okruženje, siromaštvo, obrazovanje, segregacija, ekonomski razvoj, vrednosti, percepcija, saznanje, ekološki problemi, identitet, kultura, estetika, komunikacija, razvoj tehnologije, informatičko društvo, upravljanje, itd. Na osnovu izvora definisati ključne koncepte u okviru izabrane oblasti i uspostaviti vezu sa idejama, teorijom i praksom u okviru razvoja urbanizma.

Uočiti konkretizaciju izabrane teme, odnosno, **specifičan problem** sa kojim se savremeni urbanizam suočava, npr. kontrola veličine grada, globalna konkurencija, bezbednost, pristupačnost, problemi u urbanoj obnovi, slamovi, uništavanje nasleđa, zapušteni prostori, zagađenje, isključivost u odnosu na određene kulturne obrazce, prevelike gustine stanovanja, socijalno stanovanje, problemi u komunikaciji, saobraćaj, parkiranje, vizuelno zagađenje, neusklađenost izgradnje infrastrukture, problemi sa vlasništvom, odnos javnog i privatnog prostora, konflikti u upotrebi prostora, divlja gradnja, nedostatak stanova, finansiranje izgradnje, održavanje prostora i objekata, nadležnosti, neadekvatna profesionalna znanja, itd.

Paralelno treba izabrati neku od **tema** kojom se bavi teorija urbanizma, planiranja i dizajna: razmatranje sistema, procesa i metoda usmeravanja i kontrole izgradnje grada, učešća različitih aktera, razlike u vrednostima, uspostavljanje pravila i standarda, regulativa, procedure, obrazovanje i pozicija stručnjaka, itd. Na primer: problem vrednosti na kojima se aktivnosti proizvodnje prostora zasnivaju (ekološki, ekonomski, socijalni, estetski itd. principi), zakonski okvir, uloga stručnjaka, odnos izgradnje i regulative, interes pojedinih učesnika u procesu, informacije, proces planiranja i odlučivanja, oblici odlučivanja, prostorni determinizam, fleksibilnost, instrumenti usmeravanja razvoja grada, alternative u razvoju, menadžment u upravljanju prostornim razvojem, uloga aktera u odlučivanju: lokalnih vlasti, investitora, građana, itd.

NB: Posebno je važno na početku rada formulirati istraživačko pitanje koje će fokusirati i usmeriti istraživanje.

2. Izbor konkretnog primera izgrađene urbane sredine, povezivanje problema sa konkretnim primerom (Beograd, Srbija, region...zemlje u tranziciji, ...zemlje u razvoju)

Locirati problem u konkretnom okruženju, pronaći primer procesa planiranja, projektovanja i izgradnje iz dalje (nekoliko decenija) ili bliže prošlosti (aktuelno), u Beogradu, Srbiji, bivšim socijalističkim zemljama

ili zemljama u razvoju. Problem postaviti tako da ilustruje povezanost primera izgrađene sredine sa načinom proizvodnje prostora (planiranja, projektovanja, izgradnje i kontrole).

Analiza izabranog primera otvara više mogućih problema koji su interesantni za analizu sa stanovišta istorije i teorije. Svaki problem se može analizirati sa više aspekata. Potrebno je na primeru izabrati i razviti jednu dovoljno usku temu rada. Moguće je prvo izabrati temu, pa zatim pronaći primer. Rezultat bi trebalo da bude isti, mada se pretpostavlja da je manje dostupnih primera (za koji nam je pristupačna dokumentacija, direktan pristup, kontakt sa akterima) nego mogućih tema.

Opisati izabrani primer (narušeno istorijsko nasleđe, nekontrolisano širenja grada, aktivnosti koje predstavljaju ekološki hazard, izgradnja koja ne zadovoljava estetske norme, izgradnja koja provocira neprihvatljiva socijalna ponašanja, konflikti namena, aktera., ili pozitivne primere, socijalno stanovanje, veliki projekti koji promovisu gradove, uspešna zaštita istorijskog nasleđa, ...upravljanje gradovima, interaktivne web strane opština.....). Detaljni opis podrazumeva prezentaciju, konkretne podatke o upotrebi prostora, nameni površina, investitorima, korisnicima, odlukama, tehnologiji, itd. koje su do konkretne izgradnje dovele, planu i projektu, procedurama, oblicima upravljanja gradovima... itd.

Prilikom izbora teme i konkretnog problema treba ukratko obrazložiti:

- Zašto ste izabrali određeni primer (problem)?
- O kakvom se problemu radi? Koliki je njegov značaj?
- Prikazati izvore na koje ćete se pozivati u prikazu konkretnog slučaja, problema (časopisi, novine, izveštaji...zakoni, odluke....)
- Pronaći i prikazati izvore koji se generalno bave, odnosno, predstavljaju okvir za teorijsko razumevanje izabranog konkretnog problema (izvori iz teorije planiranja i dizajna).
- Napraviti paralelu, uspostaviti odnos izabranog problema i sličnog problema kojim su se istraživači, praktičari, vizionari, i sl. , uspešno ili ne bavili u istoriji urbanizma.

U svim fazama rada potrebno je oslanjati se na izvore, pronaći relevantne autoritete (izvore saznanja) napraviti beleške sa kratkim prikazom izvora (knjige, studije, članci).

Izbor izvora

Prilikom izbora teme potrebno je kombinovati tri grupe izvora, **izvore koji se odnose na uočeni problem**, konkretnu praksu u gradovima Srbije, **izvore koji objašnjavaju problem** (u savremenoj teoriji urbanizma) i izvore koji pokazuju kako su mislioci, teoretičari, praktičari značajni za razvoj discipline odgovarali na problem u **istoriji urbanizma**. Napraviti izbor autora koji su se bavili temom i prikazati način na koji su oni pristupali problemu, analizirali ga i formulisali predloge i argumente.

Potrebno je obezbediti izvore koji prikazuju konkretan, savremeni problem u određenom gradu ili njegovom delu. To mogu biti članci iz časopisa i novina, planovi, dokumenti, zakoni i propisi, informacije na web stranicama, odluke nadležnih tela i organizacija itd. Sa druge strane, to su teorijski izvori koji se problemom bave generalno, u okviru posebnih nauka ili pristupa (savremena teorija urbanizma).

Treća grupa izvora se odnosi na tekstove značajne za istoriju urbanizma: originalni tekstovi teoretičara, reformatora, utopista, vizionara, kao i značajni dokumenti, zakoni, planovi, regulativa, koji su definisali odgovore na urgentne probleme sa kojima su gradovi bili suočeni u svom razvoju od 19. veka do danas.

NB: Pre konačnog izbora teme potrebno je proveriti da li raspolazete dovoljnim brojem adekvatnih izvora na osnovu kojih će se pisati rad.

Finalna verzija rada

~~Finalna verzija rada podrazumeva tekst od 1500 do 2000 reči, pravilno parafrazirane i citirane delove teksta preuzete od drugih autora, izbor relevantnih ilustracija: fotografija, planova, crteža itd. sa naslovima priloga i naznačenim izvorima odakle su preuzeti.~~

Uputstvo za pisanje rada

Font Times New Roman, 12. Margine 2,5cm, razmak između redova: dvostruki. Naslovna strana rada: naslov rada, centrirano, na prvoj trećini stranice, normalnim slovima. Na drugoj trećini strane ime studenta. Na dnu strane, centrirano u posebnim redovima: naziv predmeta, ime profesora na predmetu, datum. Na prvoj strani rada treba dati sadržaj rada po poglavljima. Sve strane rada, osim naslovne, su obeležene brojevima u donjem desnom uglu. Nepotrebno je koričiti rad i dizajnirati prvu stranu!!!

Konsultacije:

~~Konsultacije tokom izrade seminarskog rada će se odvijati u kabinetu 245, odnosno 305 prema dogovorenim terminima.~~

Važni termini za konsultacije:

- ~~- Rok za konsultacije u vezi predloga istraživanja je 8.12.2009. godine. Predlog istraživanja podrazumeva naslov rada, uvod, sadržaj i prikaz izvora/literature.~~
- ~~- Rok za konsultacije u vezi radne verzije istraživanja je 22.12.2008. Radna verzija obuhvata osnovni tekst, oko 1500 do 2000 reči (oko 5 do 8 strana teksta) i ilustrativni materijal: planovi, projekti, fotografije, itd., kao i napomene (fusnote), konačan spisak literature i korišćenih izvora.~~

~~**Nakon zadatih rokova konsultacije u vezi seminarskog rada se neće održavati.** Studenti nisu u obavezi da dolaze na konsultacije.~~

Kriterijumi za ocenjivanje seminarskog rada:

- ~~- Prezentacija teme i strukture rada ili izabranog prikaz autora i članka (10%)~~
- ~~- Dobro izabrano istraživačko pitanje (10%)~~
- ~~- Relevantnost korišćenih izvora (10%)~~
- ~~- Kritički odnos prema izabranim radovima (10%)~~
- ~~- Odnos prema širem društveno-istorijskom kontekstu (10%)~~
- ~~- Sistematičnost istraživanja (10%)~~
- ~~- Konzistentan prikaz izabrane teme i korišćenih izvora (10%)~~
- ~~- Jasna i efektna analiza izabranih tema (10%)~~
- ~~- Uređeno pisanje i citiranje (20%)~~

Ukupno (100%)

STRUKTURA RADA

Uvod

Uvodu treba posvetiti posebnu pažnju. Potrebno je jasno definisati temu, zainteresovati čitaoca i obavestiti ga šta će saznati u radu. Važno je da čitalac razume osnovnu temu/problem kojim se istraživač bavi, da se obavesti na koji način će se pristupiti problemu i kakvi su odgovori koje istraživač nudi.

Uvod obuhvata pregled, kraći prikaz i osvrt na raspoložive izvore na kojima će se zasnivati analiza slučaja: knjige, članke, studije, planove, projekte, konkurse, zakone, regulativu, itd. Prikazati izvore sa punim naslovom i kraćim opisom delova koji su relevantni za istraživanje. (Polazna, osnovna literatura.)

Sadržaj uvoda:

- Osnovna tema ili istraživačko pitanje: koje pitanje/problem će se obrađivati u radu? Zašto je odabran primer i određen pristup, tema?
- Pristup ili metodologija: kako će problem biti obrađen? U okviru koje naučne oblasti, teorije? (geografija, sociologija, politikologija, estetika, kulturologija, ekonomija...)
- Kako je problem povezan sa teorijom, i posebno istorijom urbanizma (predlozi, projekti, planovi, vizije, manifesti...)? (U kom periodu i koji praktičari, stručnjaci, reformatori, vizionari su se bavili izabranom temom, nudili konkretna rešenja za uočeni problem?) U delu koji se odnosi na savremenu teoriju planiranja i dizajna potrebno je izabrati jednog teoretičara ili grupu u okviru jedne teorijske orijentacije. Nije potrebno praviti komparacije između različitih stavova teoretičara.
- Prikaz osnovnih izvora (tekst, ne nabranje). Prikaz literature treba da obuhvati bar tri teksta iz oblasti istorije i teorije (knjige, članci, dokumenti...) kao i nekoliko izvora koji registruju problem u savremenim gradovima, odnosno analiziraju vezu između problema i društvenog okvira u kome je problem nastao.

Uvod treba da sadrži od 200-300 reči.

I deo

Definisati osnovna pitanja koja povezuju analizirani slučaj sa osnovnim teorijskim okvirom. U ovom delu je potrebno definisati osnovne koncepte, odrediti veličinu i kvalitet pojave i prikazati sve relevantne informacije. Na pr.- stanovanje: stambeno tržište - zakoni ponude i potražnje (ekonomija). Ili pozicija određenog oblika izgradnje u odnosu na zakonski okvir u kome se planiranje, projektovanje i izgradnja odvija (pravo). Ili odnos problema i vrednosti proklamovanih u društvu: jednakost za izabrane grupe i isključivanje ostalih (sociologija, filozofija, politikologija). Ili predstave stanovnika o poželjnim stanjima i mogućnost njihove realizacije... (psihologija, antropologija, kulturologija) itd.

Potrebno je tekst strukturirati prema određenim pitanjima koja su u teoriji obrađena (u okviru izabranih izvora). Pri tome je poželjno koristiti autore (teoretičare) sa kojima istraživač deli isti ugao posmatranja ali i one sa kojima se ne slaže te ulazi u polemiku, npr. N. Ellin, F. Choay, R. Venturi, S. Sassen, M. Castells, P. Healey, itd.

Na osnovu teoretski postavljenog okvira i definisanih pitanja potrebno je analizirati izabrani slučaj. Pri tome je poželjno koristiti izvore koji se odnose na slične slučajeve, interpretirati ih, kritikovati i praviti poređenja. Izvori se koriste tako što se prvo prikaže tekst koji se koristi a zatim se ulazi u debatu sa njim, odnosno, on se postavlja u širi kontekst definisane teme, ili različitih aspekata teorije i istorije planiranja i dizajna.

I deo treba da sadrži od 500-700 reči.

II deo

Prelistati udžbenike i izvore iz spiska literature i napraviti izbor praktičara, mislilaca, teoretičara, reformatora koji su se bavili problemom koji ste izabrali. Ovaj deo obuhvata prikaz i analizu istorijskih izvora koji su relevantni za odabranu temu. Potrebno je pronaći jednog ili nekoliko, dva do tri vizionara, praktičara, reformatora koji na sličan ili različit način rešavaju uočeni problem (npr. I. Cerda, T.Garnier, K.Lynch, Le Corbusier, F.L. Wright, E. Howard, C. Sitte, H.P.Berlahe, G.E.Haussman, D.H.Burnham itd.), odnosno, izbor dokumenata, zakona, odluka, manifesta, regulative relevantnih za problem koja se razmatra. Sistematizovati principe, ideje, konkretne predloge, objasniti ih i staviti u istorijski kontekst. Proceniti: da li su izneseni stavovi imali uticaja na realizacije u praksi? Na koji način su vizije, utopije, predlozi, planovi, projekti, regulativa uticali na unapređenje discipline u celini ili u nekom segmentu? Uočiti koji su posebni aspekti ponuđenih predloga od značaja za savremeni grad. Koje karakteristike sistema, procesa ili metoda intervencije, planiranja, projektovanja i izgradnje se mogu saznati, osvetliti, razumeti kroz proučavanje izabranih primera?

U ovom delu je potrebno obratiti pažnju na detaljnije istraživanje odnosa, poređenja, objašnjenja, prikaz predloga itd.

Napomena:

Obratiti pažnju da se prilikom proširenja teme, ulaženja u komparacije, istorijski pregled ili alternativne pozicije u analizi problema, treba strogo držati osnovnog okvira, odnosno osnovnih pitanja koja su definisana na početku rada. Svaka tema se može beskonačno proširivati, ali velika je veština izbora samo nekih, ključnih aspekata koji će omogućiti razumevanje problema i voditi relevantnim zaključcima. Treba izbegavati generalizacije, vrednosne sudove (naročito neargumentovane). Ideje moraju biti jasno funkcionalno i logički povezane. Tekst treba da predstavlja zaokruženu celinu u kojoj će biti jasan stav autora, a ne samo pregled različitih ideja.

II deo treba da sadrži od 500-700 reči.

Zaključak

Sumiranje rečenog u prethodnom tekstu i kritički osvrt na osnovne probleme koji su razmatrani i nalaze do kojih ste došli u istraživanju.

Pokazati, ponoviti osnovne argumente zašto je primer koji ste izabrali vredan istraživanja. U kom smislu nam analiza tog slučaja može unaprediti znanje o određenim aspektima upravljanja prostornim razvojem savremenih gradova?

Napomena:

Treba izbegavati iznošenje isključivo svog mišljenja o izabranoj temi i problemu. Takvo pisanje je moguće, ali osnovni cilj kursa je da se savlada način kritičkog pristupa izvorima. To ne znači da treba izbegavati pisanje u prvom licu koje tekst čini zanimljivijim. U prvom licu se mogu izneti osnovne teze, postaviti pitanja i definisati pristup a zatim se prepušta različitim citiranim autorima da iznesu svoje argumente. U zaključku se može opet preći na pisanje u prvom licu.

Zaključak treba da sadrži od 200-300 reči.

Literatura

Rad treba da sadrži najmanje tri osnovna teoretska izvora, nekoliko tekstova u kojima autoriteti od značaja za istoriju i teoriju urbanizma obrazlažu svoje stavove ili nekoliko relevantnih dokumenata. Za prikaz problema u svremenim gradovima neophodno je pronaći adekvatne izvore, novinske članke, TV emisije, časopise, web stranice itd. Pored toga neophodno je koristiti i primarne izvore: planove, projekte, studije, zakone, odluke, konkursna rešenja, itd.

PRAVILA CITIRANJA I PARAFRAZIRANJA (APA stil, American Psychological Association)

U radu je potrebno navesti sve izvore, a direktne citate staviti u znake navoda. To se ne odnosi samo na tekst, već i na podatke i drugi materijal koji se koristi: planovi, slike, intervjui, studije, zakoni, web stranice itd.

Preuzimanje ideja od drugih autora takođe treba da bude navedeno. Sumiranje ideja, tema, zaključaka jednog autora ili više njih koji dele slično mišljenje mora biti pažljivo parafrazirano, svojim rečima i vezano za izvor (u zagradi).

U tekstu je prilikom citiranja i parafraziranja potrebno naznačiti izvor. Na primer:

U nauci i filozofiji malo se piše o vrednostima, to se smatra jalovim poslom ili kako kaže Poper "mlaćenjem prazne slame." (Popper, 1991, str. 10)

To se vezuje sa informacijom o delu koja se nalazi u spisku korišćenih izvora: Popper, K. (1991) *Traganje bez kraja*. Beograd: Nolit.

Ukoliko se navode neke generalne ideje pojedinih autora dovoljno je kao informaciju u zagradi navesti autora i godinu izdanja dela, npr.:

Demokratski proces planiranja Hili zamišlja bez prethodno definisanih kategorija šta je dobro a šta pogrešno, kratko, bez prethodnih vrednosti. (Healey, 1983)

To je ključ za pronalaženje kompletne informacije o delu u spisku izvora:
Healey, P. (1983) *Local Plans in British Land Use Planning*. Oxford: Pergamon.

Ili, ako se radi o više autora:

Za postmoderne istraživače (vidi na pr. Foucault 1986; Habermas 1981; & Lyotard 1992), društvo i svet kulture su fragmentizovani i partikularni.

Kraći citati, do tri reda, daju se u nastavku teksta, i to pod znacima navoda. Ukoliko je citat duži od tri reda, piše se kao pasus, bez proreda, uvučen za 2 cm sa svake strane u odnosu na glavni tekst;

Kada se ime nekog stranog autora pominje prvi put, piše se prvo fonetski, a u zagradi se daje njegovo ime u originalu. U daljem pominjanju koristi se samo fonetski oblik. Na pr. *Karakteristični su radovi A. i F. Koena (Cohen), V. Milera (Miller), G. Mardoka (Murdock), M. Brejka (Brake), Dž. Klarka (Clarke)*.

Napomene (fusnote)

Fusnote se najčešće kucaju na kraju stranice, ispod crte, pod rednim brojevima ili na kraju teksta pre bibliografije. Pišu se tako što se iznad rečenice ili djela rečenice na koju se fusnota odnosi, stavlja redni broj fusnote. Obično se pišu sa proredom i veličinom slova manjim od glavnog teksta.

U fusnotama se iznose ideje koje se ne smatraju primarnim za sadržaj rada, ali, iako sporedne, mogu da

upotpune tekst. Na ovaj način se, na primer, autor može pozvati na ideje slične svojim, a koje je našao u literaturi. Tu se navode izvori informacija koji nisu nađeni u relevantnim izvorima (razgovori, intervjui, web-strane, televizijske emisije, itd.)

Ilustracije, tabele, fotografije, sheme

Grafički materijal predstavlja dopunu teksta i mora biti uključen na adekvatnim mestima. Ukoliko tabele, fotografije, i sl. nisu od suštinskog značaja za analizirani problem ili prevazilaze format stranice na kojoj bi trebalo da se nalaze, treba ih dati u Prilogu (anex-u), uz napomenu da su tamo postavljene. Svaki grafički prilog ima svoj broj i naziv. Ispod tabele, sitnijim slovima se obavezno navodi izvor, ukoliko tabela nije originalna.

Tabele, slike i dr. se obično numerišu tako što prvi broj pokazuje poglavlje u radu, a drugi redni broj tabele u tom poglavlju. Alternativno, tebele se numerišu rednim brojevima od početka do kraja rada, bez navodjenja poglavlja.

Korišćena literatura, spisak bibliografskih jedinica

Uputstvo za formiranje bibliografije:

- Spisak svih izvora koji se navode u tekstu po azbučnom ili abecednom redu.
- Obezbeđuje informacije neophodne za čitaoca. Omogućava čitaocu da locira i pronađe sve citirane izvore.
- Svaki citirani izvor se mora naći u spisku literature i obrnuto.
- Bibliografske jedinice daju veličinom slova (fonta) za 10% manjem od osnovnog dela teksta, jednim redom razmaka između jedinica i s prvim redom izvučenim za jedan centimetar.

Knjige:

Le Corbusier (Charles-Edouard Jeanneret) (1929). *The City of To-morrow and its Planning*. London: John Rodher Press.

Knjiga u koautorstvu više autora:

Borja, J. & Castells, M. (1997). *Local and Global: The Management of Cities in the Information Age*. London: Earthscan

Begović, B., Vacić, Z., Lazarević Bajec, N., Raičević, B., Roganović, M. Simić, A., et al. (2002). *Principi modernog upravljanja lokalnom zajednicom*. Beograd: Centar za liberalno demokratske studije.

Dela u više tomova:

Čubrilović, V. (ur.) (1974). *Istorija Beograda (1-3)*. Beograd: SANU, Proseveda.

Poglavlje u knjizi:

Lazarević Bajec, N. (1996). Strateško urbano planiranje, usmeravanje i/ili posredovanje. U Lazarević Bajec, N. i Ralević, M. (ur.) *Strategija urbanizacije u uslovima neizvesnosti* (str. 3-28). Beograd: Arhitektonski fakultet.

Foley, D. (1964). An Approach to Metropolitan Spatial Structure. U Webber, M. M. Dyckman, J. W. , Foley, D. L. , Guttenberg, A. Z., Wheaton, W. L. C., Wurster, C. B.: *Explorations into Urban Structure* (str. 21-79). Philadelphia, PA: University of Pennsylvania Press

Članci u časopisima:

Lazarević Bajec, N. (1996). Questioning the Urban Planning Process: The Problem of Traffic and Environmental Protection. *Saobraćaj u gradovima*, 1/96, str. 29 – 41.

Članak u popularnom časopisu:

(Broj strane se ne uključuje u listi referenci. Kod citiranja se daje u zagradi.)

Smith, J. (1996). There is no resisting the Borg queen. *Maclean's*, 2. decembar.

Članak u časopisu bez autora

The blood business (1992, September 11). *Time*, 97, 47-48.

Članak u novinama:

Osnovno pravilo: autor, a ako ga nema, naziv teksta ili dokumenta, zatim godina (dan i mesec). Naziv novina, časopisa... rubrika, deo, str.

(Ne navodi se broj strane ni u spisku literature ni prilikom citiranja.)

D.M. (2008). Obnova Skadarlije pred sudom. *Politika*, 7. mart, deo: Beograd.

Marković, R. (2008). Deca su najčešće izložena napadima pasa. *Danas*, 9-10. februar, deo: Beograd.

Dokumenti, studije, izdanja organizacija, institucija, udruženja:

Ukoliko se zna koja organizacija je proizvela dokument, onda se ona tretira kao autor, pa se navodi po pravilu: organizacija/autor. (godina). Naslov dokumenta. Mesto izdanja: izdavač.

UNESCO. (1995). *Our Creative Diversity*. Paris: UNESCO

ETCP European Council of Town Planners (2003). *The New Charter of Athens, The European Council of Town Planners' Vision for Cities in 21st Century*. <http://www.ceu-ectp.org/e/athens/charter2003.pdf>

Ukoliko se ne zna organizacija autor:

Evropska gradska povelja (2005). Kotor: Expeditio, Centar za održivi prostorni razvoj.

Članak u novinama:

(Bez autora)

Newsday. (2003). Activision suing over Star trek. July 2, Queens edition, deo A.

Članak u enciklopedijama:

(Ne uključuje se u listu referenci. Navodi se uz citat u tekstu.) Primeri:

U svom članku o naučnoj fantastici u izdanju iz 1995 *Encyclopedia Americana*, Theodore Sturgeon kaže da ... je termin naučna fantastika je kreirao Hugo Gernsback. Ili,

Theodore Sturgeon navodi da je termin naučna fantastika kreirao Hugo Gernsback (*Encyclopedia Americana*, 1995 ed., odrednica "Science fiction.").

Elektronski izvori:

Humes, J. (n.d.)* *Intercultural management: the art of communication is the language of leadership.*

Korišćeno 17. aprila 2007. sa <http://www.kwintessential.co.uk/cultural-services/articles/intercultural-management.html> (*n.d. ukoliko je nepoznat datum kad je tekst objavljen)

Website:

Lynch, T. (1996). Review of DS9 trials and tribble-ations. Psi Phi: Bradley's Science Fiction Club.

(korišćeno 8 oktobra 1997). <http://www.bradley.edu/campusorg/psiphi/DS9/ep/503r.html>

Ukoliko elektronski tekst postoji i u štampanom obliku nije potrebno navoditi web adresu:

Innes, J. (1998). Information in communicative planning [elektronska verzija]. *Journal of the American Planning Association*, Winter, 52-63.

NB: Jezičke, gramatičke i greške u pisanju se ne tolerišu i utiču na smanjivanje ocene.